

Ch. de Groot

Stadhouder

Historische Kring

Duiven - Groessen - Loo

Driepas

Jaargang 22 - nr. 1 maart 2005

COLOFON

DRIEPAS

verenigingsblad van de Historische Kring Duiven-Groessen-Loo
verschijnt drie à vier maal per jaar. Losse nummers € 2,50.

Redactie

WEW.M. van Heugten
Th.M.J. Jonker
M.M. Rebholz

e-mailadressen:
Th.M.J.jonker@chccnet.nl
W.vanheugten@zewund.nl

Bestuur Historische Kring

E.H. Entema, voorzitter (Duiven)
C.G.R. Heebing, penningmeester (Duiven)
Th.J. van Vilsteren, secretaris (Duiven)
Th. Leicher, lid (Duiven)
A.W.S.C. Kersten, lid (Duiven)

Secretariaat: Filandplein 302, 6922 ER DUIVEN

Rabobank Duiven, rek.nr. 31.54.07.484

Postbank, rek.nr. 49.23.697

t.n.v. penningmeester Historische Kring, Duiven.

Het lidmaatschap van de Historische Kring kost € 13,- per jaar,

het partner- of gezinslidmaatschap € 5,20 per jaar.

Een abonnement op alleen DRIEPAS kost € 6,50 per jaar.

Leden en abonnees buiten de gemeenten Duiven en Zevenaar betalen

€ 3,50 extra als bijdrage in de verzend- en portokosten.

Opzeggen van lidmaatschap of abonnement uitsluitend schriftelijk vóór

1 december van het lopende jaar.

Uit de uitgave mag niets worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming
vooraf en zonder bronvermelding.

ISSN: 0921-5549

DRIEPAS is een begrip uit de bouwkunst: drie elkaar snijdende cirkels die samen een driehoek vormen, veelvuldig toegepast in gotische kerkvensters.

In godsdienstige zin symboliseert het de Drie-eenheid, hier in profane zin gebruikt als symbool voor de samenwerking van de kerkdorpen Duiven, Groessen en 't Loo.

INHOUD

EEN KLOOSTER VAN DE TEMPELORDE IN GROESSEN?	2
B.Th. Brus & W.F.W.M. van Heugten	
RECHT VAN OVERPAD	8
Th.M.J. Jonker	
MET MEER DAN HONDERD KINDEREN VOOR TIEN GULDEN NAAR HET CIRCUS	17
W.J.Th. Peters	
VERENIGINGSNIEUWS	18

Voor de Historische Kring Duiven - Groessen - Loo is het jaar 2005 een bijzonder jaar. In de herfst van dit jaar wordt immers herdacht dat de Historische Kring 25 jaar geleden werd opgericht. Het ligt in de bedoeling dat er verschillende activiteiten ontplooid worden om dit jubileum te herdenken. Ook in DRIEPAS zal dit te merken zijn.

Bij de start van het jubileumjaar werden we als redactie verrast door een bijzondere visie van em. Prof. Dr. B.Th. Brus. Hij wijst ons aan de hand van toponiemen, een waarneming van de 16e eeuwse pastoor Vallick en archeologische vondsten op de mogelijkheid dat er te Groessen een klooster en kapel van de Tempelorde, beter bekend als de Orde van Tempeliers, heeft gestaan. Hoe de uiteindelijke conclusie ook moge uitvallen: duidelijk is dat de geschiedenis van Duiven, Groessen en Loo nog voor verrassingen zorgt.

Redactie

EEN KLOOSTER VAN DE TEMPELORDE IN GROESSEN?

Voor de meeste inwoners van Groessen zijn Tempelstraat, Heiliglandsestraat, Commenderijstraat gewone straatnamen. Ze zijn alle drie van recente datum, dat wil zeggen van na de Tweede Wereldoorlog, de Commenderijstraat zelfs pas uit de jaren 80. De Tempelstraat is vernoemd naar boerderij De Tempel aan de Leuvenstraat (nu: Kerkakkers) in de richting waarvan deze straat in de jaren 50 aangelegd werd. De Heiliglandsestraat vormt de verbindingstraat met Duiven en is genoemd naar de oude veldnaam Heiligland.

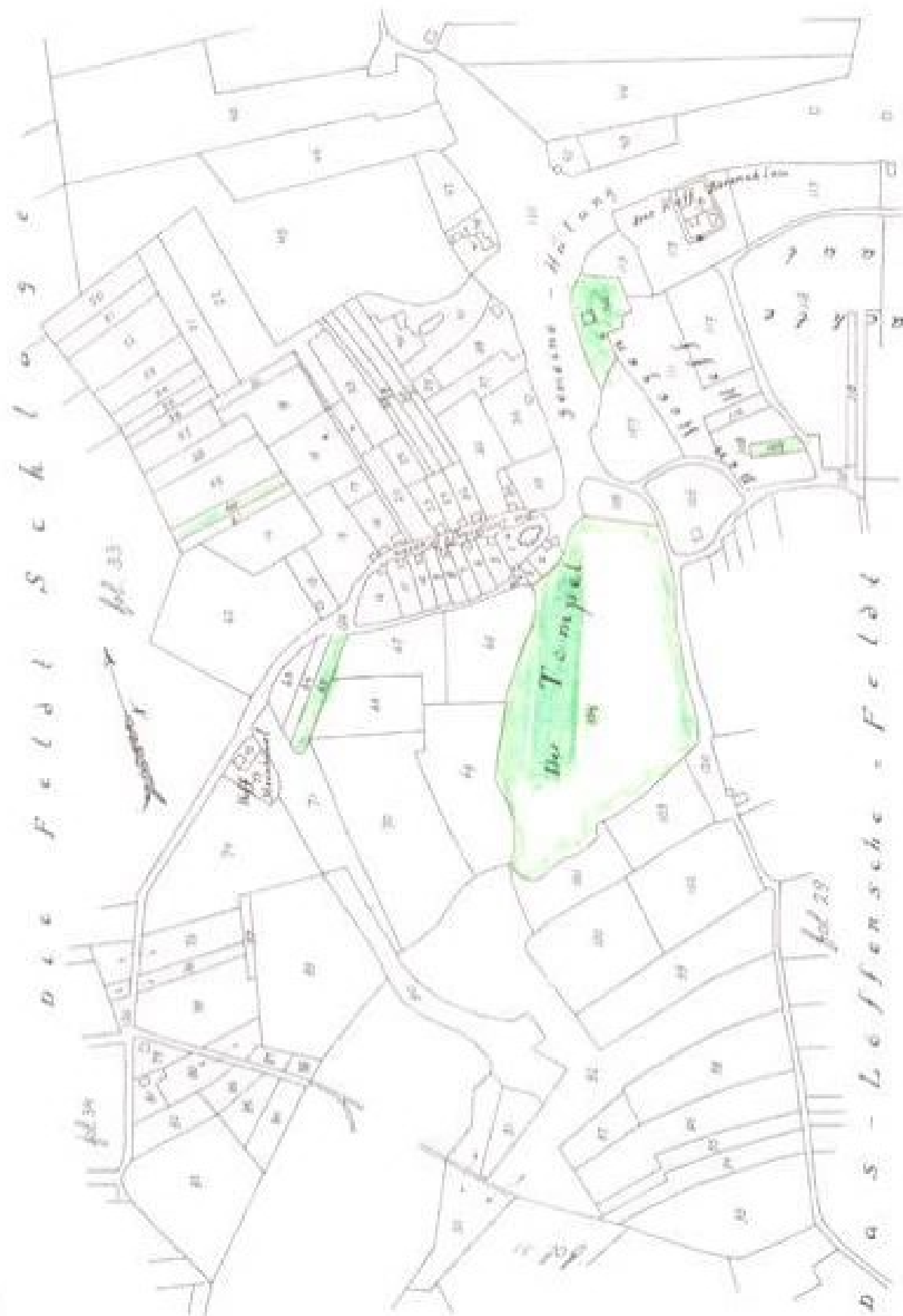
Ogenschijnlijk weinig opvallends. Gernime tijd geleden werd de Historische Kring echter benaderd door Prof. Dr. B. Th. Brus uit Nijmegen met de vraag of er meer over de herkomst van de veldnamen Tempel en Heiligland bekend was. Hij bracht als eerste een mogelijk verband ter sprake tussen deze toponiemen en de Orde van de Tempelridders. Onlangs plaatste bij een tekst over Groessen op de website van de Tempeliers. In samenspraak met Prof. Brus ontstond onderstaand artikel over de vraag: heeft er te Groessen een klooster van de Tempelorde bestaan?

Oude toponiemen in Groessen

De veldnaam De Tempel, die we o.a. op een boerderij uit het begin van de 20ste eeuw aan de Kerkakkers aantreffen, behoort tot de meest raadselachtige in de gemeente. Over de herkomst is niets bekend. Hij komt voor het eerst voor op de bekende Ambtsatlas van de Liemers die in 1735 werd getekend (Bruins, 1999). Het daarin met "Der Tempel" aangeduide perceel was toentertijd een ongewoon groot perceel van 11 morgen en 22 roeden. Het grensde in het noorden en westen aan het dorpscentrum en in het oosten aan wat tot voor kort de Leuvensestraat heette. Het perceel met nummer 104 (zie reproductie), waarop een woning staat aangegeven, was in 1735 in bezit van een zekere Heinrich von Hüssen. Niet ver van de Tempel vandaan lagen percelen met de nummers 60, 65 en 109 die eigendom waren van de "St. Jean Commenderij", de Commanderie van St. Jan te Arnhem. Aan de noordzijde van het dorp treffen we perceel 112 met de naam "Emaussteede" aan. En weer verder noordelijk "Heiligland".

Op grond van het voorkomen van de oude veldnamen Heiligland, Emaussteede, De Tempel, maar ook wegens de bezittingen in Groessen van de Commanderie van

32.

Deel van de kaart van het kerspel Groessen uit de 'Atlas van het Ambt Liemers' (A.W.A. Bruins). De percelen 60, 65 en 109 zijn eigendom van de St. Jean Commenderei; perceel 104 is 'De Tempel' en 112 is 'Emausstede'.

St. Jan, kan met enig recht de vraag worden gesteld, of in de tijd van de kruistochten de Tempelorde mogelijk in Groessen gevestigd is geweest, of er bezittingen heeft gehad. Als we het over de Tempelorde hebben moeten we ons realiseren dat we dan spreken over de tijd van de kruistochten, in de twaalfde en dertiende eeuw, meer dan acht eeuwen geleden dus.

Het voorkomen van "Tempel" als naam van een boerderij en van een grondstuk vormt een eerste aanwijzing. De naam "Heiligland" maar ook "Emaussteede" past in dit verband. Wanneer de Tempelieren werkelijk in Groessen eigendommen hebben gehad, dan zouden deze na de opheffing van de orde in 1312 in bezit zijn gekomen van de Johanniterorde. De Arnhemse commanderij van deze Johanniterorde (gewoonlijk de Commanderij van St. Jan genoemd) blijkt inderdaad in latere tijden veel gronden in de omgeving van Groessen in bezit te hebben, zoals bijvoorbeeld blijkt uit een kaart van Van Geelkercken uit 1651.

Het wegennet in de 12de en 13de eeuw

Ook de ligging van Groessen vormt een argument voor de mogelijke aanwezigheid van de Tempelorde. De plaats speelde indertijd een veel grotere rol in het toenmalige langeafstandsverkeer dan men nu geneigd is te denken. Juist op dergelijke voor het verkeer relevante plaatsen vestigde de Tempelorde zich bij voorkeur. Het beveiligen van doorgaande wegen en het behulpzaam zijn van pelgrims en reizigers beschouwde de ordeleden immers als hun hoofdtaak.

Opmerkelijk in dit verband is dat de Leuvensestraat, waaraan het perceel met boerderij De Tempel ligt, in het verleden na ruim een kilometer leidde naar het Leuvense Veer over de Rijn. Dit was in de dertiende en veertiende eeuw een belangrijke rivierovergang naar de Overbetuwe. Het heette toen het Angeroyse Veer. Het belang van de plek voor het verkeer blijkt uit het feit, dat ter plaatse een riviertol was gevestigd die in de dertiende eeuw naar Huissen werd verplaatst.

Bovendien lag er een bekende aanlegplaats, "Kaelhoop" genaamd, die ook als overslagplaats in gebruik was. Doordat de rivier verzandde en zich later zelfs verlegde, en bovendien omdat het verkeer een andere loop nam, verloor het veer in de vijftiende eeuw zijn betekenis. Zijn rol werd overgenomen door het Looveer. Na ongeveer 1700 is het geheel verdwenen. (Van Petersen: pg. 236 t/m 238 en 448.)

Bovendien liep in de dertiende en veertiende eeuw de belangrijke verkeersweg van Arnhem naar Wesel over Groessen. Hij liep via een veer bij Westervoort over Groessen, Oud-Zevenaar, Babberich, Elten, Emmerik en verder langs de Rijn naar

Keulen. Hij werd wel Heelweg genoemd, een naam die er op wijst, dat het in oude tijden een weg was van meer dan lokale betekenis. Een deel ervan wordt ook nu nog "Heilweg" genoemd. In de zestiende eeuw raakte deze verbinding in onbruik. Men gaf toen de voorkeur aan een route over Duiven. (Van Petersen: pg. 137 en 138.)

Steunpunten kende de Tempelorde waarschijnlijk in Emmerik, De Byvank bij Beek, Groessen (zie later) en Huissen. In Arnhem en Nijmegen waren commanderijen van de Hospitaalridders gevestigd. De Duitse Orde bezat een commanderij in Dieren met een veer over de IJssel. Na elke dagreis vond de pelgrim of andere reiziger zo een veilig onderkomen en waar nodig kreeg hij hulp bij het oversteken van een rivier. Al mer al begint zich een netwerk van wegen en steunpunten van de Tempelorde af te tekenen.

"Kerckenboeck tho Groessen" als informatiebron

De meest bijzondere aanwijzing treffen we aan het 'Ouwe Kerckenboeck', soo geschreven door den Eerw. Heer Jacob Vallick in des tijd gewesene Pastor in Groessen', dat in 1559 door genoemde pastoor Vallick werd geschreven. Toen deze pastoor een nieuwe pastorie (wedem of weem) liet bouwen, schreef hij het volgende:

Die kerspelkerke van Groessen is niet van begin altoost in 't dorp gheweest, dan daar die wedem nu steed, dan schijnt off dat kerspel eertijds in den begin een cappel gebadt heeft, daer dat fundament off wytgegraven ende laten breken, doe ick die wedem getimmert heb. Want daer laegen de botten in van menschen, die daer certijds begraven sijnt worden. Oock alle die plaets, daer den bonghert is, leyt vol menschenbotten. Ick heb daer dooden gevonden die in steenen commen begraven waren gheweest die in haer vollen barnas gelegen hadden ende sweerden beneven haer. Hieruyt is te vermoeden dat dat kerspel hier eerst begonnen is ende dat die kercke hier eerst gefondiert is geweest. Ick heb hier naer ghevraecht alde luyden die wel boeghden, dat ons koor getimmert worden, dan dat op de wedemboff een cappel geweest ware en wisten sy niet van etc.

Bij de bouw stuurte de pastoor dus op oude fundamenten van een kapel en op de restanten van een kerkhof. Hij trof er zelfs sarcofagen (steenen commen) aan met daarin stoffelijke overschotten in harnas en het zwaard aan de zijde. Vallick geeft er een gedeeltelijke verklaring voor. Hij vermoedt namelijk, dat de parochiekerk op een andere plaats een voorganger heeft gekend in de vorm van een stenen kapel. Deze verklaring is echter weinig waarschijnlijk. De toren van de huidige dorpskerk

wordt geacht er al in de twaalfde eeuw of eerder te hebben bestaan. Een stenen voorganger op een andere plaats ligt niet voor de hand.

Bij de verklaring van pastoor Vallick zijn dus de nodige vraagtekens te zetten. Toch zijn er weinig redenen om te twijfelen aan hetgeen hij zegt te hebben gevonden op de plaats van de Oude Weem. Deze vondsten zijn ongetwijfeld uiterst merkwaardig en raadselachtig. Is er op genoemde plek al ooit iets bijzonders gevonden?

Archeologische onderzoek bij de Nieuwe Weem

Het was algemeen bekend dat de directe omgeving van boerderij “De Nieuwe Weem”, de plaats waar Vallick het over heeft, archeologisch interessant is. Onder de vloer van de boerderij waren ooit veel scherven gevonden en in het weiland voor het huis zat veel puin in de grond. Er had een (ronde?) gracht gelegen, die indertijd geëgaliseerd was. En dan was er nog het verhaal over een kapel en een kerkhof met ridders begraven in hun harnas. Dit leidde ertoe dat in het najaar van 1981 en het voorjaar van 1982 door A.W.N.-afdeling 17 een archeologisch onderzoek werd uitgevoerd. Er werden grondboringen en metingen uitgevoerd en in de boomgaard achter de boerderij werd een aantal sleuven gegraven.

Uit het verslag van de opgraving (Grood, 1983, p. 33-49) blijkt dat er op de Nieuwe Weem sprake is van oude woongrond met veel bewoningsresten zoals fragmenten bouwmetaal, aardewerkscherven en botten. De gevonden bouwfragmenten bestaan uit baksteen- en dakpanbrokken, enige tufsteenbrokjes maar ook hutteleem. De aardewerkscherven dateren met uitzondering van de Karolingische tijd uit alle perioden van late ijzertijd tot en met recente tijden. De late ijzertijd, Romeinse tijd en late middeleeuwen zijn echter het sterkst vertegenwoordigd.

Met de grond is veel gebeurd. Ze is niet alleen verontreinigd maar er is ook in gegraven of gebruikt om verhogingen te verkrijgen. Al met al maakt de grond op de plaats van opgraving een sterk geroerde indruk waarin geen woon- of andere lagen te onderscheiden zijn. Tot de bijzondere vondsten behoort een ruiterspoor, een zogenaamd prikspoor. Deze waren tot aan het eind van de dertiende eeuw in gebruik.

Het feit dat er niets gevonden werd dat op de vroegere aanwezigheid van een kapel of kerkhof wijst, zegt weinig. Afgaande op wat Vallick heeft geschreven zou de kapel of kerk op de plaats van de Weem zelf gelegen hebben en heeft hij de fundamenten laten uitbreken. De gevonden brokjes tufsteen zouden wat schamele restjes hiervan kunnen zijn. De vondsten geven dus geen aanwijzingen die het verhaal ondersteunen of afzwakken. De vondsten van pastoor Vallick zijn dus nog even raadselachtig als tevoren.

Een klooster van de Tempelorde?

Veel van wat boven genoemd wordt past bij elkaar als wordt aangenomen dat op de plaats of in de nabijheid van de Nieuwe Weern een klooster van de Tempelorde heeft gestaan. Daarbij moeten we ons geen indrukwekkend bouwwerk voorstellen. Het had geen militaire functie en moet het uiterlijk van een flinke omgrachte boerenhoeve hebben gehad. Doorgaans was er maar een gering aantal (bijvoorbeeld drie of vier) ordeleden in een "huis" woonachtig. Bij een dergelijk Tempelierenklooster hoorde een kapel met kapelaan. De Tempelorde had het recht eigen kerken en kapellen te stichten en er "kapelaans" aan te stellen. Er kon dus gelijktijdig een kapel bestaan naast de plaatselijke parochiekerk zoals mogelijk te Groessen het geval was. De kapellen bij dergelijke kloosters waren opvallend klein. Bij de kloosters hoorde wel een eigen kerkhof. Ook niet-ordeleden stelden het vaak op hoge prijs daar begraven te worden. Begraven in wapenrusting zal in de militaire Tempelorde niet ongebruikelijk zijn geweest. Bijzetting in een sarcofaag moet alleen weggelegd zijn geweest voor zeer welgestelden, zeker in deze streken waar sarcofagen een zeldzaamheid waren. Dat het Groessens klooster evenals kloosters elders zo snel in het vergeetboek kon raken is ook begrijpelijk. Aan het eind van de dertiende eeuw - de jaren voor de Tempelorde werd opgeheven - werd haar vooral de schuld gegeven voor het mislukken van de kruistochten. Haar werd verweten de moeizaam voor de strijd in het Oosten bijeengebrachte middelen te verkwisten. Als klap op de vuurpijl kwamen dan nog de verdachtmaking van weerszinwekkende misstanden en wandaden, die tot nu toe geassocieerd worden met "Tempeliers". Geen wonder, dat twee en een halve eeuw later, toen rond 1550 Vallick van "alde luyden" kon melden, "dat op de wedemhoff een cappel geweest ware en wisten sy niet van".

Gezien de veld- en boerderijnamen die er voorkomen, de ligging ten opzichte van het toenmalige langeafstandverkeer, en de archeologische vondsten, vooral die uit de zestiende eeuw, is het zeer aannemelijk, dat in Groessen een klooster van de Tempelorde heeft gestaan. Van een definitief bewijs kan niet gesproken worden, maar, zolang geen betere verklaring gegeven wordt voor de vermelde feiten en samenhangen, lijkt het juist van deze aanwezigheid van de Tempel uit te gaan.

B. Th. Bus, Nijmegen en W.F.W.M. van Heugten, Duiven.

Literatuur:

Bruins, A.W.A.: Atlas van het Ambt Liemers. (Zevenaar, 1999)

Groot, Jde: *Licht op de duistere middeleeuwen*, in: Veldwerkverslag A.W.N.-afdeling Zuid-Veluwe en Oost-Gelderland. Nr. 3. (1983). Pg. 33 t/m 49.

Petersen, J.W.van: *Reizen is toll betalen*. De Verkeersonwikkeling in en om het Gebied van Rijn en IJssel. Tot de Bataafse Omwenteling van 1795. (Aalten, 2000)

RECHT VAN OVERPAD

Een geschil over het vrije gebruik van een kerkpad! Hoofdpersonen zijn Mathias Peters, pachter van Candia, en Theodor Koch uit Zevenaar, pachter van de weilanden rond de Loowaard.

De hoofdpersonen

Na de dood van zijn vader Johannes Peters⁽¹⁾ in 1843 heeft Mathias Peters de pacht van de bouwhoeve Kandia of Candia (beide namen worden door elkaar gebruikt) overgenomen. Pachtheer is het St. Peters Gasthuis te Arnhem, een van de drie middeleeuwse, van oorsprong geestelijke, instellingen in de stad Arnhem, die in het midden van de negentiende eeuw samengaan onder één bestuur: het Algemeen Arm Bestuur van de Stad Arnhem.

Mathias, of Tieske zoals hij in 't Loo genoemd wordt, is in 1816 op Kandia geboren als zoon van Johannes Peters en Maria Gerritsen; hij is de jongste van zeven kinderen. Zijn ouders hadden zich vanuit Angeren op enig moment - het jaartal is nog niet achterhaald - gevestigd op de bouwhoeve Kandia, aan de andere zijde van het Pannerdensch Kanaal bij de uitgang van de Oude Rijn. We mogen aannemen dat hij in 1847, dan is hij 31 jaar, al getrouwd is met Anna Herfkens uit Duiven.

Theodor Koch heet voluit Giesbert Albert Georg Theodor Koch, hij gebruikt dus zijn vierde naam als roepnaam. Hij woont in 1847 op het adres A50 te Zevenaar, hetgeen overeenkomt met het huidige adres Marktstraat 23⁽²⁾. Hij is in 1791 geboren als vierde in een rij van zeven zonen uit het huwelijk van Johann Wilhelm Koch en Louise Albertine Uhlenbruch. De in Zevenaar woonachtige Johann W. Koch is o.a. in de Franse Tijd maire van Westervoort-Duiven en nadien de eerste burgemeester van Duiven geweest. Een jongere broer van Theodor, Jan Wilhelm Peter, is in Duiven gemeente-ontvanger (1824-1851) en gemeentesecretaris (1817-1859). Theodor houdt zich niet zozeer met het openbaar bestuur bezig, al is hij in Zevenaar wel 9 jaar gemeenteraadslid geweest. Hij is in de eerste plaats landeigenaar en rentmeester, hij bestiert met moeite en *met de grootst mogelijke zuinigheid*, zo schrijft later zijn zoon⁽³⁾, een bescheiden boerenbedrijf. Dat laatste verklaart wellicht het navolgende.

De kwestie

Het bedrijf van Theodor Koch ligt zeer verspreid. Zo heeft zijn neef Johannes Stephanus van Sadelhoff, pachter van de Loowaard, die zich meer steenbakker dan agrariër voelt, aan hem o.a. de weidelanden in de Loowaard in onderpacht gegeven.

(± 1832) is met bolletjes de veronderstelde route door de weilanden aangegeven. Het pad heeft nóg een functie. Voor de inwoners van 't Loo, waarschijnlijk ook voor die van Groessen, is het de kortste verbinding naar het Candia-veer, dat op zijn beurt weer de kortste verbinding is met de Betuwe, zeker korter dan de omweg via het officiële Looveer. Zeer waarschijnlijk is het Kandiaveer niet voor algemeen gebruik bedoeld. Hoewel in verschillende 19de en 20ste eeuwse leggers van eigendommen van het St. Peters Gasthuis steevast wordt vermeld dat bij de bezitting Candia het recht van overvaart over de Rijn behoort⁽⁴⁾, is niet duidelijk of dat alleen voor de pachter en z'n gezin geldt of voor iedereen. Maar het veer bestaat wél en er wordt gebruik van gemaakt. De pachter van Kandia zet z'n klanten over met een roeiboort (voetveer).

Het briefje waarin Theodor Koch aan Tieske Peters de toegang over de gronden van de Loowaard ontzegt.

Op 12 Februarij 1847 schrijft Theodor vanuit Zevenaar een kort briefje aan De Heer M. Peters op Kandia met de niet mis te verstane mededeling De noodzakelijkheid dwingt mij U bij deze te berichten, dat ik U de overgang vanaf Uw huis en veer, over de Loowaard naar den dijk niet meer mag veroorloven tenzij gij mij elk

Leeraarden 12 februari 1847.

De Heer M. Peters op Kanda!

De noodzakelykheid doringht my U
lydree te melden, dat ik U de over-
gang van af U's huis en over over
de Boord naar den dyk niet
meer mag veruorloven ten dy
gy my elk jaar dertig gulden
daarvoor betaald, en wel voor het
erst verschynende den 1sten January
1800 acht en veertig, onder de stips-
te bedingen niet meer dan één
pad te mogen begaan. Ik
verzoekt U vriendelyk binnen
acht dagen hierop schriftelyk
van U antwoord te hebben. Zoo
gy het niet bewilligt verzoekt ik
U kunnen door U'lfden tyd
de vorderse op te brennen niet wat

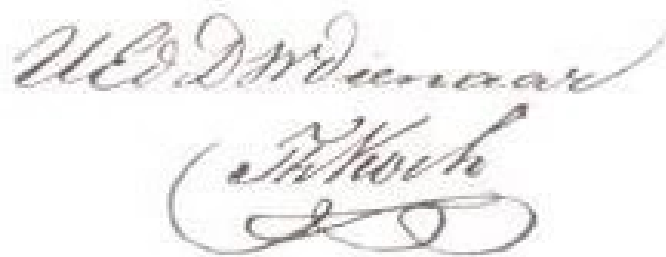
Het briefje waarin Theodor Koch aan Tieske Peters de toegang over de gronden van Leeraard ontzegt.

jaar dertig gulden daarvoor betaalt, en wel voor het eerst verschijnende den 1ste Ja-
nuarij 1800 acht en veertig, onder de stipste bedingen niet meer dan één pad te mogen
begaan.

De woorden *De noodzakelijkheid dwingt mij ...* zijn intrigerend.

Heeft Theodor Koch geldzorgen en wil hij elke mogelijkheid die geld opbrengt benutten? De brief vervolgt:

Ik verzoek U vriendelijk binnen acht dagen hier op schriftelijk van U antwoord te hebben, zoo gij het niet bewilligt verzoek ik U binnen dienzelfden tijd de vonders op te breken en niet meer over de Loowaard te gaan.

The image shows two handwritten signatures in black ink. The top signature is 'Theodor Koch' in a cursive script. Below it is a shorter signature, likely 'Tieske Peters', also in cursive.

De handtekening van Theodor onder zijn brief aan Tieske Peters.

Er moeten, zo blijkt uit het verloop van de zaak, twee vonders (ook vlonders of vondels genoemd) zijn geweest. Op het kaartje is duidelijk waarneembaar dat de ene ligt over het watertje dat Kandia scheidt van de gronden van de Loowaard (het kanaal genaamd). Waar de tweede vonder ligt, is gissen, waarschijnlijk dichterbij de dijk over een sloot, die

in ieder geval op de kaart niet zichtbaar is. Er is ook sprake van een dammetje, waarmee wordt bedoeld dat van de ene vonder naar de andere het pad enigszins verhoogd is ten opzichte van de weidegrond. Uiteindelijk zijn het laag gelegen uiterwaarden, dus bij de minste of geringste verhoogde waterstand loopt men door de wei te soppen.

Tieske Peters stuurt het briefje door naar zijn pachtheer in Arnhem met het verzoek hem te berichten hoe daarmee te handelen. Daar zal toch wel bekend zijn hoe de overgang van Kandia naar de dijk geregeld is. De heer Jac. Verburgt Jz., rentmeester van het St. Peters Gasthuis, is zijn contactpersoon.

Per brief van 15 februari 1847 gericht aan de *President van het Algemeen Arm Bestuur* stuurt de rentmeester op zijn beurt het briefje door, waarbij hij tevens vertelt wat hem van de zaak bekend is.

Dat is niet veel meer dan dat het pad *aldaar sedert onbegrijpelijke tijden bestaan heeft en altijd gebruikt is*, dat de vonders over de beide uitwateringssloten *altijd door den pachter van Candia gelegd en onderhouden zijn* en dat het dammetje *tusschen de beide sloten gelegen indien nodig door de pachter worden hersteld, waartoe echter aan den pachter van de Loowaard permissie gevraagd is om eenige daartoe benodigde gronden te mogen vergraven*. Ook herinnert hij zich dat vroeger een pachter van de Loowaard al eens gevraagd heeft om een *bewijs dat het door hem (de pachter van Kandia) gebruikte voetpad gaande van de bandijk over de weidens van*

de Looward naar Candia een bij vergunning toegestaan pad is aan welk verzoek voor zoverre mij bewust op generlei wijze is voldaan.

Al gauw, in maart, zijn beide partijen bezig getuigen te verzamelen, die het gelijk van zichzelf en dus het ongelijk van de tegenpartij kunnen aantonen.

En zij zijn bezig elkaar dwars te zitten! Tieske heeft de vonders niet weggehaald, Koch laat dat doen, maar Tieske legt ze weer terug. Op 27 maart brengt Tieske verslag uit over wat er toen is gepasseerd.

Mijn Fleeer Verburgt!

Ik moet uw melden dat ik het vonderen op den ouden voet heb gelegd en van dezen middag om drie uren de arbeiders van Kok het weer hebben weg gesmeten.

ik heb het gelegd zoo als het vroeger gelegen heeft waarbij ik weer getuigen heb genomen en blijve in afwachting hoe ik er met doen moet.

*Uw Eed dienaar M. Peters
Candia den 27 Maart 1847.*

De naam *Kok* staat niet voor Koch, maar het is Jan Willem Kok in de Vossendel, een van de getuigen aan de zijde van Theodor Koch. Boerderij Kok staat op de kaart.⁽⁵⁾

... uit liefde tot de waarheid ...

Er zijn vier verklaringen aan de zijde van Theodor Koch terug te vinden.

Allereerst die van Theodor zelf, *grondeigenaar wonende te Zevenaar, pachter en gebruiker sedert het jaar 1835 tot nu toe van de weidelanden op het Goed Looward...* De datering is 4 maart 1847.

Hij verklaart *zeer wel te weten, dat dit voetpad enkel bij vergunning en tot wederopzeggens toe is toegestaan en nimmer als een recht van het Goed Candia is beschouwd geworden.* Hij heeft het niet alleen van horen zeggen, maar het ook zelf meegemaakt *dat de pachter van Candia aan dien van de Looward, de vergunning van tijd tot tijd verzocht heeft tot verkorting van den Kerkweg van Candia naar het Loo en van de weg van het Loo naar het veer over den Rijn, op Candia. En dat die vergunning uit hoofde van goede nabuurschap en tegen vrijdom van veergeld (...) steeds is verleend.* Ook door hem gedurende zijn pachtperiode van de weilanden herhaalde malen en bijna geregeld van jaar tot jaar ...

Op hetzelfde papier en in hetzelfde handschrift voegt Jan Willem Kok er aan toe dat hij *tweemaal tegenwoordig is geweest bij het vragen en verleenen van bovenbedoel-*

Ik ondergetekende Jan Stephaans van
 Sadelhoff, woonende op Looisland, en stuur
 alhier in opvoerd, verklaare int liefs tot
 de waarheid, dat gemene de jaren, welke ik
 vermitselende reus van Looisland in pacht heb gheen
 reus van het vutged van Candia naar het
 Loois loyht, dat vutged den der pachten van
 Candia moet als pacht is gvoerd naar
 dat dvelve reus tij tot tij vden mij de vone
 gunnig heeft gvoerd in vutgeden, dat
 vutged te reus, talle vutgeden, - van
 200 als tot in vneve jaren gvoerd aan
 de pachten van Candia den vneve vde
 vutged van Sadelhoff, ten der pachten van
 de Looisland was, int gvee vneveveve
 gvee te beide is vneveve gvoerd.

Dene vneve van de vneve de
 vneve vneve vneve vneve vneve

Looisland den 4 maart 1847

Jan Stephaans van Sadelhoff

De geschreven getuigenis van Jan van Sadelhoff.

de vergunning (...) eens toen de pachter J. Peters aan den Heer Koch de voortdoring
 der vergunning mondeling verzocht ten buize van den Heer Koch en de andere keer
 toen gelijke verzoek gedaan werd bij mij aan huis.

Het is curieus dat de twee andere verklaringen in het hetzelfde handschrift zijn ge-
 schreven en ook de datum 4 maart dragen. De ene verklaring is op naam van

Antoon van Zadelhoff, die ondertekent met A. van Sadelhoff, de andere op naam van Jan Stephanus van Sadelhoff.

Antoon van S. heeft zich in 1782 in 't Loo gevestigd, waar hij in 1788 pachter van de Loowaard werd. In 1819 neemt zijn zoon Jan S. van Sadelhoff de pacht over en Antoon vestigt zich te Zevenaar. In de aanvang van 1847 is Jan van Sadelhoff nog pachter, aan het einde van dat jaar zal hij dat niet meer zijn. Antoon verklaart *uit liefde tot de waarheid* dat gedurende zijn pachtperiode door hem *aan den pachter van het Goed Candia op zijne herhaalde vragen en geheel tijdelijk en ten bede⁽⁶⁾ is vergund geworden om te voet over den grond van de Loowaard te gaan om van zijn huis te komen naar het Loo langs eenen korteren weg dan dien welke van Candia aan den dijk uitkomt*. Voorts dat hij ook heeft toegestaan *dat het gedachte voetpad werd gebruikt door de personen, welke van het Loo naar het veer over den Rijn, te Candia zich zouden begeven*. Hij heeft de vergunning verleend *uit redenen van goede nabuurschap* en omdat aan hem en leden van zijn gezin geen veergeld werd gevraagd. Tenslotte stelt hij *dat het Goed Candia nimmer enig recht van overpad over de Loowaard heeft gehad of gepretendeerd heeft dit te hebben*. Zoon Jan, *wonende op Loowaard, en aldaar geboren en opgevoed*, verklaart in essentie hetzelfde als z'n vader. Alle vier tonen zich bereid de waarheid van hun verklaringen *des gevorderd met plegtigen eede te bevestigen*.

Aan de zijde van Tieske Peters gaat het wat eenvoudiger toe. In het archief zijn drie korte, simpele briefjes aanwezig, alle gedateerd 26 maart 1847.

Een van vader en zoon Hermanus Meeuwsen uit Doornenburg, die schrijven: *Ik ondergetekende verclare als dat [ik] het voetpad van Candia over de Loward al heb betreden onverhinderd drie en vijftig jaar*. De zoon ondertekent wel, maar vader zet een kruisje, *vader H. Meeuwsen kan niet schrijven* staat erbij. Een briefje van J. Geurts uit Groessen, *ongeveer 84 jaar*, en een van H. Boerboom, *ruim 84 jaar*, ook uit Groessen. Laatstgenoemde schrijft *dat ik het pad van Candia (...) 9 en vertig jaare onverhinderd heb gegaan en zien gaan*.

... een overeenkomst tusschen partijen en verder niet ...

Uit een brief van 27 maart 1847 aan de *President van het Algemeen Arm Bestuur* blijkt de rentmeester meer te weten zijn gekomen. Hij maakt een onderscheid tussen het *sedert onbeugbelijke jaren* bestaan van het pad en het met toestemming van de pachter van de Loowaard verleggen én verhogen van het pad, omdat het *ten deelen door laagten liep die soms niet begaanbaar waren*. *Den overledenen pachter J. Peters schijnt daarover met den ouden pachter van de Loward gesproken te hebben*

(...) dat die dan ook schijnt toegestaan te hebben. Later is dat verzoek aan den opvolger herbaald (...) en zulks is blijven bestaan tot de opzegging van Th. Koch toe.

Voor hem staat niet het bestaan en het ongehinderd gebruik van het pad ter discussie, maar de ooit gemaakte (mondelijke) overeenkomst om toestemming te vragen de dammetje en vonders te onderhouden als het nodig is. Koch ziet het duidelijk anders, het is een afspraak toestemming te vragen voor het gebruik van het pad. Dat blijkt uit het vervolg in dezelfde brief, waarin de rentmeester het voorval meldt waarover Tieske Peters hem eerder geschreven heeft.

Geen vonders, geen dammetje, geen pad over de weilanden van de Loowaard.

Maar rentmeester Verburgt heeft gemeend er goed aan te doen *onzen pachter te moeten gelasten, dadelijk het vonder te leggen op dezelfde plaats waar het voor de overeenkomst gelegen heeft en het oude pad direkt door hem en de zijnen te doen begaan. En wel toe te zien dat er gene storenis aan het door hem te leggen vonder gepleegd wordt en zoo zulks onverhoopt het geval mocht zijn, mij dadelijk zulks kenbaar te maken.*

Op 6 april voegt de rentmeester nog een argument toe aan het oude recht ongehinderd het voetpad over de Loowaard te gebruiken.

Op 21 februari 1842 is door het St. Peters Gasthuis op een publieke veiling aangekocht *de Domantiale Kandiasse Rijswaard, zijnde een strook grond gelegen tuschen Candia en de rivier de Rijn, zijnde ten deelen rijswaardenhout, ten deelen riet- en grasbanen. Sedert onbeugbelijke jaren hebben de inwoners van het Loo uit voornoemde rijswaard des zomers gras en riet gesneden, en des winters dor hout en andere zich aan den oever berindende voorwerpen opgezocht en mede genomen, en altijd gebruik gemaakt van het voetpad over de Looward zonder ooit daarin van zijde des pachters van de Looward te zijn bemoeijlijkt.* Hij kent personen die dat kunnen bewijzen.

Wordt het een rechtszaak?

Er zijn blijkbaar duidelijke tegengestelde opvattingen. Het *Algemeen Arm Bestuur van de stad Arnhem* vreest dat het op een rechtszaak zal uitdraaien en daarom dient het in september 1847 een verzoek in bij de Arrondissementsrechtbank te Arnhem tot een getuigenverhoor door een rechter-commissaris. Bij vonnis van 23 september 1847 wordt het verzoek ingewilligd.

Bij voorbaat zij gezegd, dat het niet zeker is of er ooit een rechtszaak is geweest, want volgens een mededeling van het Gelders Archief *zijn de dossiers van civiele*

zaken (bij dagvaarding) van het archief van de Arrondissementsrechtbank Arnhem uit die periode [1847-1848] in de Tweede Wereldoorlog vernield. Jammer. Toch is het wel aardig om te lezen met welke argumenten het bestuur bij de rechtbank gedaan krijgt dat het getuigenverhoor wordt toegestaan.

In de 19de eeuw blijkt het van belang te zijn aan te tonen dat een recht, zoals hier het regt van voortdurende erfdiensbaarbeid van dit voetpad, meer dan een derde gedeelte van een eeuw heeft bestaan. Men gaat zover dat men stelt dat, zoo wel de pachters van dat goed Kandia als de inwoners van de nabij gelegen buurtschap Loo, sedert onbeugelijke jaren en bepaaldelijk sedert meer dan een derde van eene eeuw, den 1ste Maart 1800 elf voorafgegaan en dus reeds voor November 1700 zeven en zeventig, ongestoord en, opentlijk en niet ter bede hebben gebruik gemaakt van een voetpad ...enz.

Het jaar 1777 zal niet voor niets genoemd zijn, want dat is het jaar nadat het St. Peters Gasthuis eigenaresse van Candia is geworden. Vermoedelijk is het ook het jaar dat de boerderij Candia voor het eerst is verpacht. Alle argumenten die hierboven zijn genoemd, worden in omslachtige bewoordingen herhaald, en ook dat alleen getuigen kunnen bevestigen of er werkelijk sprake is van het bezit van zoodanig onbeugelijk regt.

Gelukkig zijn er nog *eenige weinige personen in leven* die van het een en ander op de hoogte zijn, die ook in staat zijn te getuigen, maar dat hun aantal - gezien het tijdvak waarover hun getuigenis moet gaan - almaar geringer wordt als men moet wachten tot de zaak voor de rechter komt. Hierdoor dreigt het gevaar *dat de mogelijkheid, om zich op hun wetenschap te beroepen, weldra voor den requestrant geheel verloren zal gaan, indien hij niet spoedig de gelegenheid verkrijgt om dezelve voor den bevoegden regter op te roepen.*

Dat niet alleen, men vreest ook dat *de in deze aanwezige getuigen, die alle reeds eenen hoogen ouderdom hebben bereikt, het tijdstip niet zullen beleven, waarop zij op de gewone wijze kunnen worden gehoord, of zoo zij dat tijdstip al bereiken mogten, hunne geestvermogens de kracht niet zullen behouden, om van hunne wetenschap eene behoorlijke verklaring af te leggen.*

Zoals ook gevraagd is, de verhoren zullen plaatsvinden ten huize van de getuigen, zij hoeven uit hoofde van hunnen hoogen ouderdom zich niet naar Arnhem te begeven. De te horen getuigen zijn:

- 1° Hermen Boerboom, oud 84 jaar wonende te Groessen
- 2° Jan Geurts, oud ongeveer 84 jaar wonende te Groessen
- 3° Hent Voorspoel, oud 82 jaar wonende te Groessen
- 4° Hermen Eijkelhart, oud 78 jaren wonende onder het Loo bij Groessen

Dat het Algemeen Ambestuur terecht vaart achter de kwestie zet, blijkt uit de volgende genealogische gegevens⁽⁷⁾. Twee van de vier getuigen zijn betrekkelijk kort nadien overleden.

Hermen (Herman) Boerboom is in 1767 te Groessen geboren, hij is in 1847 dus nog niet 84 jaar oud. Daar behoeven we niet van op te kijken, want het komt in die tijd vaker voor dat men de eigen leeftijd niet nauwkeurig weet, zoals ook hieronder blijkt. Hij heeft gewoond in de Husselarij, toen nog onder Groessen, en is op 15 maart 1850 overleden.

De Groessenaar Jan Geurts is van 1760, in 1847 ouder dan de opgegeven leeftijd van ongeveer 84 jaar. Zijn precieze woonplaats en sterfdatum zijn niet bekend.

Hent Voorspoel woont ook in de Husselarij, hij is geboren in 1764 en overlijdt in 1849. De laatste, Herman Eijkelhart, is eveneens bewoner van de Husselarij. Hij is rond 1770 geboren, zijn sterfdatum is niet bekend.

Omdat alle archieven van de Arrondissementsrechtbank te Arnhem verloren zijn gegaan, is ook het verslag van het getuigenverhoor in rook en as opgegaan. We zullen dus niet weten of - wellicht op grond van de verklaringen onder ede - de kwestie tenslotte in der minne geschikt is of dat het toch op een civiele procedure is uitgedraaid. In dit verband is het niet onbelangrijk te melden dat op 11 november 1847 Jan Willem Conrad Koch, een zoon van ... Theodor Koch, de pacht van de Loowaard heeft overgenomen van Jan S. van Sadelhoff. Zou dit een gunstige of ongunstige invloed op de afloop hebben gehad?

Hoe dan ook, van enkele bewoners rondom de Vossendel, weten we nu meer dan alleen hun namen, we weten tenminste ook waarover ze geruzied hebben.

Th.M.J. Jonker, Loo

Bron: Gelders Archief: Gedeponceerd Archief inv. nr. 160.

Noten:

- (1) Over Jan Peters is geschreven in het artikel "Wat Peters van Candia in 1809 meemaakte", *Drieas* jrg. 20, p. 64-66.
- (2) Met dank aan dhr. J. Th.M. Giesen, gemeente-archief Duiven.
- (3) Jan Willem Conrad Koch, *Herinneringen uit mijn leven*, Zevenaar-Amsterdam 1991, p. 7.
- (4) Gelders Archief: De Drie Gasthuizen, inv. nos. 277, 278, 279, 280. Overigens, ook de pacht-heer, het St. Peters Gasthuis, heeft enig belang bij het veer. Precies tegenover Candia, aan de overzijde van de Rijn, ligt een andere bezitting, de bouwhof De Scherpenkamp.
- (5) Op goede gronden mag worden aangenomen dat de boerderij van Jan Willem Kok heeft gestaan aan de zgn. zwemwaai, nu Vossendel 2. Misschien komen we er later nog op terug.
- (6) ten of ter bede = op verzoek.
- (7) Met dank aan dhr. J.F.H. te Wilt, werkgroep genealogie.

MET MEER DAN HONDERD KINDEREN VOOR TIEN GULDEN NAAR HET CIRCUS

Toen ik in de vijfde klas van de Lagere School in 't Loo zat, in 1929, gebeurde er iets dat ik me nog steeds goed herinner. Ten westen van het toenmalige schoolgebouw woonde de familie Boerboom. Daar logeerde toen de naar Minnesota geëmigreerde Willem bij zijn zuster en zijn broers. Samen met mijn oudoom Willem van Sadelhoff was hij overgekomen voor een familiebezoek.

Op zekere dag kwam de Amerikaanse Boerboom op het schoolplein op mij af en gaf mij een briefje van tien gulden. Hij wilde, zo zei hij, de school tracteren. Hij kan daarbij gedacht hebben aan snoepgoed. Je kon toen voor dat geld tweehonderd repen goede chocolade kopen. Duizend toffees was ook een mogelijkheid. En er zaten op de school toen ruim honderd kinderen.

Ik wilde niet zelf beslissen en ging met het briefje naar de bovenmeester, toen Jozef IJzermans. Die had het idee om met de hele school naar een klein circus te gaan, dat toen in de openlucht optrad vóór café Het Fortuin in de Huslarij en een dubbeltje entree per kind vroeg. Het probleem was dan wel dat we geld te kort kwamen, maar dat was misschien te regelen. Ik moest maar met een paar andere kinderen naar de circusbaas gaan om te onderhandelen. We volgden de raad van de meester direct op en het lukte ons voor een tientje een voorstelling te krijgen voor de hele school, “gesponsord” zouden we nu zeggen door Willem Boerboom.

W.J.Th. Peters, Nijmegen

JAARVERSLAG VAN HET SECRETARIAAT 2004

Bestuur

Tijdens de ledenvergadering op 25 maart 2004 is een nieuw bestuur benoemd, bestaande uit de heren:

Frans Ettema	voorzitter
Carel Heebing	penningmeester
Ton Kersten	lid
Theofrans Leicher	lid
Theo van Vilsteren	secretaris

Het nieuwe bestuur bestaat grotendeels uit mensen die voldoende bestuurservaring hebben maar nog weinig inzicht hebben in zaken die specifiek zijn voor een historische vereniging. Het afgelopen jaar zijn daarom met alle werkgroepen oriënterende besprekingen gevoerd.

Besloten is als bestuur elke tweede donderdagavond van de maand bijeen te komen in het cultureel centrum 't Eiland. Iedereen die dat wenst kan daar onderwerpen ter sprake brengen.

Redactie Driepas en werkgroepen

De redactie van Driepas heeft in 2004 zoals normaal drie nummers van ons verenigingsblad Driepas het licht doen zien. Het bestuur is de redactie erkentelijk voor de fraaie uitvoering en de interessante inhoud van het blad. De werkgroep Fotografie is het afgelopen jaar op bescheiden schaal actief geweest. Tijdens de jaarvergadering in maart zijn foto's gemaakt in verband met het afscheid van drie bestuursleden. Het is verheugend dat een van onze leden, de heer H. Nijland die af en toe zijn digitale fotoarchief opschooft, aan de vereniging zijn foto's (twee cd's) heeft overgedragen. Evenzo doet het ons goed, dat "buitenstaanders" de weg naar ons weten te vinden. Zo heeft de Budovereniging gebruik gemaakt van ons (foto)-archief bij de samenstelling van een uitgave ter gelegenheid van het veertigjarig bestaan. De werkgroep Genealogie heeft zich tot taak gesteld de stambomen van families die van oudsher in Duiven, Groessen en Loo woonden te reconstrueren en te documenteren. Hierbij wordt vooral gebruik gemaakt van huwelijk-, doop-, geboorte- en overlijdensgegevens uit de kerkdorpen. Al deze gegevens worden door een groep van enthousiaste werkgroepleden in computerbestanden ingevoerd.

Lezing en excursies

Mevrouw Rebholz heeft het afgelopen jaar weer enkele interessante lezingen en excursies voor onze vereniging verzorgd. De vereniging dankt haar voor haar inzet en hoopt dat zij dit werk nog geruime tijd zal kunnen doen. Mevrouw Rebholz verzorgt ook de leesmappen waarop bestuursleden en andere leden zich kunnen abonneren.

Op 22 januari heeft de heer Ab Hendriks uit Zevenaar een audiovisuele presentatie gegeven over het Gelders Eiland en de strijd tegen het water.

Op 10 mei verzorgde de heer J. Hogendoorn uit Maurik een inleiding over Buren en de band met het huis van Oranje, als inleiding op de jaarlijkse excursie.

Deze excursie vond plaats op 5 juni. De historische binnenstad van Buren en het museum Buren en het huis van Oranje werden bezocht.

Op 13 september verzorgde de heer Willem Wilterdink uit Winterswijk een voordracht over de emigratie uit Achterhoek en Liemers naar Amerika.

Op 11 december werd een excursie gehouden naar het oorlogsmuseum in Hengelo (Gelderland). De eigenaar/directeur van het museum verzorgde zelf de rondleiding, in dit particuliere, mooi vormgegeven museum. Na afloop genoten we van een lekkere boerenkoolmaaltijd "Moesaete" in zaal Berendsen in Loo.

Vooruitblik

Het komende jaar zal vooral aandacht besteed worden aan het toegankelijk maken van de vele gegevens, krantenknipsels en boeken waarover de Historische Kring beschikt. Voorts zullen we de viering van ons 25-jarig bestaan in 2005 moeten gaan voorbereiden.

De Historische Kring Duiven-Groessen-Loo werd opgericht tijdens een vergadering op 11 december 1980. De statuten werden vastgelegd op 17 maart 1981.

Postbus van de Historische Kring opgeheven

Na het opheffen van het postkantoor in het centrum van Duiven en de verplaatsing van de baliefuncties naar een boekhandel in de Elshofpassage, zijn nu ook per eind januari 2005 de postbussen verplaatst naar Office Centre op het bedrijventerrein Nieuwgraaf. Verplaatsing naar Nieuwgraaf is voor onze vereniging een aanzienlijke verslechtering. In de bestuursvergadering van 13 januari 2005 is dan ook besloten het abonnement op postbus 212 te beëindigen. Ingaande 1 februari 2005 is de Historische Kring alleen te bereiken via onderstaand postadres:

Historische Kring Duiven-Groessen-Loo
Cultureel Centrum 't Eiland
Eilandplein 302
6922 ER Duiven

Aanwinsten

Van Frans Wolters uit Groessen ontvingen we een kopie van een aflevering van DE POSTDUIF, maandelijks orgaan voor onze jongens in Indië.

Dit blad werd tussen 1947 en de zomer van 1950 uitgegeven door het Katholiek Thuisfront in de gemeente Duiven. Frans Wolters schonk een kopie van de 2de jaargang, nummer 4, het nummer waarin zijn oom Wim Nijsen werd herdacht die op 30 oktober 1948 sneuvelde.

De Historische Kring beschikt maar over enkele verschenen afleveringen. Zo ontbreekt de gehele eerste jaargang, de nummers 1, 2 en 3 van de tweede jaargang en nummers 1, 4, 7, 8 en 10 van de derde en tevens laatste jaargang. Wie helpt ons aan kopieën van deze nummers?

Graag contact opnemen met W. van Heugten, tel. 0316 - 26 42 35.

Mevr. Helene Flantua, bestuurslid van de Stichting B.O.D.Z. (dat is onze "huisbaas" van het C.C. 't Eiland) heeft ons aangeboden: *Langs de oude Gelderse kerken* van de hand van drs. Zeno Kolks, een bekende specialist op het gebied van kerken en kerktorens. In deze geïllustreerde, niet meer in de handel verkrijgbare bundel komen alle belangrijke stads- en dorpskerken op en aan de rand van de Vcluwe aan de orde. Het boekje is in dank aanvaard en zal binnenkort in onze bibliotheek worden opgenomen.

“Moes aete” met de Historische Kring Duiven-Groessen-Loo

De traditie van het “Moes aete” bij de Historische Kring is nog niet zo oud. Op 11 december 2004 heeft een groep van 22 leden deelgenomen aan de vijfde editie van dit evenement. “Moes aete” is niet meer en niet minder dan gezamenlijk genieten van een goede stampot boerenkool (moes).

De Historische Kring combineert deze gezamenlijk maaltijd met een bezoek aan een museum in onze omgeving. Dit jaar is een bezoek gebracht aan het “Achterhoeks Museum 1940 - 1945” in Hengelo Gelderland.

Dit museum is een particulier initiatief van Jean Kreunen. Nadat hij in zijn jongensjaren bij het spelen een helm vindt is zijn interesse gewekt. Hij besluit zoveel mogelijk voorwerpen uit de Tweede Wereldoorlog te verzamelen en richt zich daarbij vooral op de omgeving van de Achterhoek en meer in het bijzonder de omgeving van Hengelo. In de oude bakkerij van zijn ouders heeft hij een ruimte van ca. 250 vierkante meter beschikbaar.

Jean Kreunen is er in geslaagd een goed beeld te geven van de periode 1933 - 1945 waarbij opvallend veel aandacht is gegeven aan de gebeurtenissen vlak bij huis. Hij heeft prachtig in beeld gebracht hoe gewone gezinnen zich door deze tijd heen hebben geworsteld en welke invloed de mobilisatie, de oorlog en de bevrijding heeft gehad op het leven van alle dag. Indrukwekkend is het te zien hoe het museum ook een rol speelt in het traceren van mensen die op een of andere manier een rol van betekenis hebben gehad in de lokale historie tijdens de oorlog. Jean Kreunen is een enthousiast verteller. Ondanks het feit dat hij zelf van na de oorlog is, is hij gefascineerd geraakt door de verhalen en de voorwerpen over die periode.

Met de zorgvuldig opgezette tentoonstelling is hij er in geslaagd een goed beeld te geven van de Achterhoek in die periode en heeft hij ons een bijzonder geslaagde middag bezorgd. Voor informatie over het museum:

info@achterhoeksmuseum1940-1945.nl

Het bezoek aan dit museum was zeer de moeite waard. Na het museumbezoek hebben we in zaal Berentsen in Loo genoten van een heerlijke “moes”maaltijd.

Met dank aan de organisatie was dit een prima gelegenheid om het verenigingsjaar 2004 af te sluiten. Gelet op het aantal deelnemers is het zeker de bedoeling dat we in 2005 wederom gaan "moes acte".

F.H. Ettema, Duiven.

Leden van de Historische Kring val aandacht voor een oude vrachtwagen op de parkeerplaats bij het Museum '40-'45. Deze blikvanger is een normale legertruck van Tjechische makelij: de 'Praga RN 38' werd tussen 1938 en 1951 op grote schaal gebouwd en is in de oorlog door het Duitse leger op vrijwel alle fronten gebruikt. Dit exemplaar overleefde oorlog, is later overgespoten en heeft nog tot 1956 in Polen dienst gedaan als vrachtauto.

Foto: H. Meenken-Zweers (Loo).

Rooster t/m juni 2005

8 maart:	werkgroep genealogie	vanaf	19.30 uur
10 maart:	jaarvergadering	aanvang	20.00 uur
16 maart:	redactievergadering	vanaf	20.00 uur
21 maart:	werkgroep genealogie	vanaf	19.30 uur
12 april:	werkgroep genealogie	vanaf	19.30 uur
20 april:	redactievergadering	vanaf	20.00 uur
21 april:	bestuur en werkgroepen	aanvang	20.00 uur
26 april:	werkgroep genealogie	vanaf	19.30 uur
10 mei:	werkgroep genealogie	vanaf	19.30 uur
18 mei:	redactievergadering	vanaf	20.00 uur
19 mei:	lezing	aanvang	20.00 uur
24 mei:	werkgroep genealogie	vanaf	19.30 uur
14 juni:	werkgroep genealogie	vanaf	19.30 uur
15 juni:	redactievergadering	vanaf	20.00 uur
28 juni:	werkgroep genealogie	vanaf	19.30 uur

